

65-річчя Олени Дмитрівни ОГНЕВОЇ

24 липня 2009 року виповнюється 65 років кандидату історичних наук Олені Дмитрівні Огневій – знаному українському сходознавцю, авторитетному фахівцю у галузі джерелознавства, книгознавства, мистецтвознавства, музеєзнавства, етнографії Центральної Азії та України.

Після закінчення у 1967 році східного факультету Ленінградського державного університету за спеціальністю «тибетська філологія» Олена Дмитрівна у 1970–1975 рр. працювала старшим науково-технічним співробітником у Тибетському фонді відділу рукописів Ленінградського відділення Інституту сходознавства АН СРСР. У 1979 р. вона закінчує аспірантуру при Інституті сходознавства АН СРСР (Москва) за спеціальністю «історіографія та джерелознавство», а в наступному році успішно захищає кандидатську дисертацію на тему «Тибетський середньовічний трактат з теорії образотворчого мистецтва». Її науковим керівником був видатний сходознавець Г. Бонгард-Левін, а вчителями – не менш відомі Б. Панкратов, Б. Кузнецов, О. Волкова. По тому О. Огнева плідно працює в Інституті сходознавства АН Таджикиської РСР (1980–1984). Радянський інститут прописки позбавив Олену Дмитрівну можливості жити й творити в Ленінграді, Москві або Душанбе, зате, зрештою, повернув її в Україну.

У 1984 р. дослідниця повертається до рідного Луцька, де понад 16 років працює провідним науковим співробітником Волинського краєзнавчого музею. У 1987–1999 роках вона очолює відділ давньої історії цього музею. Дієва натура не дозволяє Олені Дмитрівні обмежуватися музейною

роботою, вона поєднуючи її з посадою завідувача кафедри Волинського інституту економіки та менеджменту (1996–2002). З відновленням Інституту сходознавства ім. А.Ю. Кримського НАН України в Києві (1991) вона працювала в ньому на посаді старшого наукового співробітника до 2009 року. Нині Олена Дмитрівна викладає у Волинському національному університеті імені Лесі Українки.

У її доробку понад 380 друкованих праць (з них понад 280 – у царині сходознавства) в наукових виданнях, не кажучи вже про численні публікації у засобах масової інформації. Важливі наукові результати досягнуті Оленою Дмитрівною у вивченні тибетської етнографії, релігії, культури, історії сходознавства України, історії Волині, української середньовічної книги та геральдики. Окрему увагу науковець приділяє дослідженню контактів народів Центральної Азії з Україною, що відбито у багатьох статтях. О. Огнева є членом Українського геральдичного товариства та Товариства книголюбів. Невтомну працю дослідниці відзначено почесним званням заслуженого працівника культури України (1993).

Упродовж багатьох років О. Огнева активно досліджує конкретні пам'ятки історії та культури Сходу. Матеріали її досліджень стали важливою частиною джерельної бази для вивчення етнографії, релігії, мистецтва народів Центральної Азії від Середньовіччя до наших днів. Серед цих матеріалів слід відзначити вивчення тибетських свят, культових звичаїв, буддійського мистецтва. Олена Дмитрівна є співавтором таких загальновідомих колективних праць, як:

Календарные обычаи и обряды народов Восточной Азии: Новый год. – М., 1985; Календарные обычаи и обряды народов Восточной Азии: Годовой цикл. – М., 1989; Пять семей Будды. Металлическая скульптура северного буддизма IX–XIX вв. из собрания ГМВ. – М., 2004. Її статті на тибетську тематику зі словника «Буддизм» (М., 1992) відтворені на значній кількості російських сайтів.

Особливе значення для українського сходознавства має такий напрямок діяльності дослідниці, як вивчення речей східного походження, що опинились у музейних зібраннях України. На сьогодні одним із підсумків цієї багаторічної праці дослідниці став збірник: *Боги снежных гор. Музеи Украины: сакральное искусство в традиции тибетского буддизма.* – О., 2008. Він містить наукові статті періоду 1998–2008 років, присвячені актуальним питанням буддистського мистецтва, поширення його на території України й формування музейних і приватних колекцій.

Олена Дмитрівна стала автором піонерної для нашої держави теми «Схід в житті та творчості Лесі Українки, І. Стравінського». Перше видання її монографії «Східні стежини Лесі Українки (Статті та матеріали)» минулого року було відзначено дипломом як краща книга в номінації «Наукова література» за підсумками обласного конкурсу «Світ волинської книги – 2007». Друге видання (2008 року) доповнене нещодавно виявленими архівними матеріалами й випущене на замовлення Державного комітету телебачення та радіомовлення України за програмою «Українська книга».

Але її чільні наукові здобутки пов'язані перш за все з дослідженням тибетської текстології на прикладах різноманітних письмових пам'яток (зокрема тих, що виявлені на теренах України). До кола проблем дослідження належать такі питання, як їхня каталогізація, що дозволяє вводити маловідомі джерела, пам'ятки писемності до наукового обігу. З професійною майстерністю Олена Дмитрівна відстежує крос-культурні контакти, а відтак – з'ясовує проблеми, пов'язані із засвоєнням духовної спадщини конкретного народу в іншому культурному середовищі.

Низка музеїв Львова, Луганська, Одеси, Києва, Сум та інших міст, приватні колекціонери мають у своїх зібраннях предмети

буддистського сакрального мистецтва. Упродовж останніх 15 років О. Огнева працює над атрибуцією цих речей, плануючи видати відповідний каталог. У Музеї мистецтва ім. Богдана та Варвари Ханенків (Київ) нею організовані такі виставки, присвячені буддистському мистецтву: «Боги країни снігів» (у співавторстві з Г. Біленко, червень – вересень 2001); виставка мистецтва народів Центральної Азії (травень – червень 2003). Олена Дмитрівна є також автором багатьох інших виставок, організованих у Луцьку, а серед них: «Театр Лесі Українки» (у співавторстві з Т. Садовник, 1989), «Ігор Стравінський та Схід» (1994), «Біблія у світовій книжковій спадщині» (у співавторстві з О. Златогорським, 2001). Інститут сходознавства завдячує ювілярові експозиціями виставок, присвячених А. Кримському. Остання з них відбулася 2001 року.

Не можна оминати увагою науково-організаційні здобутки ювіляра. Від початку III тисячоліття О. Огнева є головним науковим керівником науково-культурницького проекту «Цирендоржигівські читання». Суть його полягає в започаткуванні від 2000 року наукової серії «Цирендоржигівські читання», спрямованої на публікацію матеріалів однойменної міжнародної конференції. Згаданий симпозіум та його друковані матеріали розглядають питання історії, релігії, філософії, культури та мистецтва Центральної Азії (Бурятії, Калмикії, Туви, Монголії та Тибету) в контексті взаємодії народів Євразії. Особливу увагу приділено зв'язкам цих народів з Україною та пам'яткам їхньої культури на наших теренах. Цирендоржигівські читання проводяться раз на два-три роки в м. Києві, за активної участі зарубіжних вчених. Під головуванням О. Огневої відбулись Перші (19.05.2000), Другі (26–27.05.2003), Треті (15–16.09.2006) та Четверті читання (26–27.09.2008), викликавши помітне зацікавлення не лише наукової та студентської, а й ширшої громадськості. За її ініціативи та організаційної підготовки відбувся Науковий семінар «Федір Щербатської (1866–1942) у контексті сходознавства XX ст. (до 140-річчя з дня народження)» (Київ, Інститут сходознавства ім. А. Кримського, 20 квітня 2007 р.).

Наукові розробки О. Огневої апробовано на понад 110 наукових симпозіумах, де вони незмінно отримують високу оцінку фа-

хівців. Особливо пам'ятні для неї конгреси: «Писемні пам'ятки та проблеми історії культури народів Сходу» (Ленінград, 1970-ті), «Теоретичні проблеми вивчення літератур Далекого Сходу» (Ленінград, 1970–1980-ті), Міжнародний тибетологічний семінар (Блумінгтон, США, 1998), «Китай: держава та суспільство» (Москва, 2000), «Реріхівські читання» (Москва, 1970–2008), семінар «Текст і навколо тексту» (Москва, 2003), «Сходознавчі читання ім. А. Кримського» (Київ, 1997–2008), XXXVII Міжнародний конгрес сходознавців (Москва, 2004), Міжнародна науково-практична конференція «М.К. Реріх та його сучасники. Колекції та колекціонери» (Одеса, 2005–2008), «Сходознавство й африканістика в діалозі цивілізацій. XXV Міжнародна конференція. Джерелознавство й історіографія країн Азії та Африки» (Санкт-Петербург, 2009). Запрошення на нові конференції надходять на її адресу з регулярністю, що викликає задрість у колег.

Плідну наукову діяльність Олени Дмитрівни 2001 року було підтримано стипендією від American Scientific Learning Studies. Внаслідок проведених наукових досліджень вона підготувала до друку каталог «Пам'ятки мистецтва в традиції північного буддизму з колекції Музею мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків у Києві», а також збрала відповідний матеріал в інших музейних зібраннях України.

О. Огнева також виступає як укладач різноманітних каталогів, рецензент, науковий консультант і науковий редактор моно-

графій, довідників, художніх альбомів тощо. Вона була науковим консультантом таких фундаментальних видань, як: Історико-культурний атлас Бурятії. Основной том. – М., 2001; Войтов В.Е., Тихменёва-Позднеева. Алексей Матвеевич Позднеев и его восточная коллекция. – Самара, 2001. У її доробку – наукове редагування альбому «Иконография ваджраяны». – М., 2003. Олена Дмитрівна є автором тексту до альбому-каталогу: Живопись Тибета. Русская частная коллекция. – М., 2005. Вона упорядковувала, готувала тексти та ілюстрації, коментарі, примітки до репринтного видання підручника: Леся Українка. Стародавня історія східних народів. – Луцьк, 2008, – випущеного на замовлення Державного комітету телебачення та радіомовлення України за програмою «Українська книга». Ювіляр надає постійні консультації Музею мистецтв ім. Богдана та Варвари Ханенків (Київ), Музею народів Сходу (Москва) та Одеському будинку-музею М.К. Реріха.

Працелюбність, наполегливість, енциклопедичні знання зробили Олену Дмитрівну одним із визначних фахівців у багатьох галузях українського гуманітарного знання. Глибока щирість та порядність, готовність допомогти колегам своїми порадами, накреслити перед ними нові обрії можливих досліджень привертають до неї серця всіх, хто її оточує, і роблять її взірцем для молодих науковців. Побажаємо ж ювілярці здоров'я, натхнення й подальшої плідної творчої праці на ниві вітчизняної науки!

І.В. Отрощенко